

Yngre barns lekar i förskolan

Inkludering och exkludering i förskolans värld.

Elin Larsson

Examensarbete 15 hp
Förskolläraryrket
Institutionen för individ och samhälle
Vårterminen 2017

Arbetets art: Examensarbete 15 hp, Förskolläraryrket

Titel: Yngre barns lekar i förskolan: inkludering och exkludering i förskolans värld

Engelsk titel: Younger children's play in pre-school. Inclusion and exclusion in the world of pre-school

Sidantal: 30

Författare: Elin Larsson

Examinator: Maj Asplund Carlsson

Handledare: Ingrid Granbom

Datum: Maj, 2017

Sammanfattning: Förskolan styrs av specifika styrdokument, däribland läroplanen för förskolan (Lpfö98). Läroplanen lyfter bl.a fram värdegrunden som uttrycker de etiska förhållningssätt som är en viktig del av verksamheten. Den belyser begrepp som rättvisa, jämställdhet, rättigheter, omsorg och hänsyn till andra människor.

”/.../ utvecklar sin förmåga att fungera enskilt och i grupp, att hantera konflikter och förstå rättigheter och skyldigheter samt att ta ansvar för gemensamma regler /.../”, Lpfö98. Sid. 9

Min studie har utgått ifrån yngre barns sociala samspel i förskolan. Studien belyser olika situationer som har analyserats utifrån tre begrepp: *inkludering*, *exkludering* och *språk*. Studien utfördes i en förskola i Ale kommun, Västra Götalands län på en avdelning mellan åldrarna (1,4)* år och (3,8)* år under en period på ca. 6 veckor. Studien genomfördes med hjälp av fältanteckningar och videoobservationer.

*År och månad.

Syfte: Syftet med studien var att undersöka hur barn leker i förskolan och genom detta synliggöra hur barn interagerar med varandra och hur man kan tolka deras handlingar i leken.

Metod: Jag valde att använda mig av fältanteckningar kombinerat med videografi. Denna metod var mest relevant för mitt syfte och mina frågeställningar. Genom att göra fältanteckningar och videografi kunde jag undersöka förskolans verksamhet och barnens lek för att få ett tillförlitligt resultat.

Resultat: Resultatet visar att det sker både medveten och omedveten inkludering respektive exkludering i förskolan. Resultatet visar också att språket kan ha en stor betydelse i barns lek men att det inte alltid är ett måste att ha det verbala språket. I studien synliggörs flera olika metoder barn använder sig utav i lekarna när de inkluderar och exkluderar varandra. Studien visar också att det skiljer sig i de styrda lekarna och de styrda miljöerna gentemot de fria.

Innehållsförteckning:

Bakgrund/sammanfattning.....		
Inledning.....		
Definition	av	begrepp
.....		
Vad är lek?		
Språk och kommunikation		
Inkludering	och	exkludering
.....		
Tillvägagångssätt vid litteratursökning		
Kapitel 1. Tidigare Forskning.....		1
Barns kreativa lek.....		1
Att leka inom lekens regler.....		2
Att neka andra barn tillgång till leken.....		3
Individuellt eller i grupp.....		4
Sammanfattning		5
Forskningsfrågan		5
Syfte.....		5
Frågeställningar.....		5
Kapitel 2. Metod.....		6
2.1 Urval		6
2.2 Metodval och Genomförande.....		6
2.3		
Tillförlitlighet.....		8
2.4 Metoddiskussion		8
2.5 Etiskt förhållningssätt.....		8
2.6	Analys	utifrån
begrepp.....		tre
		9
Resultat		11

Rätten att få bestämma.....	11
Styrda lekar och styrda miljöer.....	13
Fria lekar.....	15
Sammanfattning.....	17
Diskussion	18
Barnens rätt	18
Maktpositioner	18
En avsaknad av det verbala språket	18
Exkludering	19
Fantasilekar och fantasileksaker.....	19
Slutsats	20
Förslag till vidare forskning.....	20
Referenslista.....	
Bilagor.....	

Inledning

Enligt mina erfarenheter är de sociala samspelet en stor del i barnens vardag. Barn medverkar dagligen i interaktioner och sociala samspel med andra människor och många gånger är det tydligt vad barn vill få fram och uttrycka sig om. Barnen som har det verbala språket har en fördel i de sociala samspelet då de generellt har lättare att uttrycka sig och kan förklara med ord vad de är missnöjda med eller vill ändra på. Det är svårare att förstå barnen som inte har det verbala språket då de måste hitta andra sätt att uttrycka sig på. Detta kan många gånger vara ett problem då barnen lätt kan bli frustrerade över att de inte blir förstådda och vi som lyssnare kan också uppleva det som svårt. Jag har därför valt att studera de yngre barnen och deras sociala samspel. Hur de kommunicerar om de inte har det verbala språket och på vilket sätt deras intentioner synliggörs. Detta har jag valt att göra utifrån leken då leken är en vardaglig företeelse i förskolan. Syftet med min studie är att belysa och lyfta fram de yngre barnens sociala samspel med varandra och finna nya sätt att tolka deras handlingar på. Genom att observera och kritiskt granska det man ser kan man skapa ny förståelse och ny kunskap om hur de yngre barnen kommunicerar och använda sig av detta i framtiden. Att skapa ytterligare kunskap om de yngre barnens uttrycksätt och bakomliggande syften är något som jag har intresserat mig för i denna studie. Det är ett viktigt ämne att lyfta då det kan hjälpa vuxna och barn, genom att titta på hur barnen interagerar med varandra, uttrycker sig och barnens tillvägagångssätt kan vi skapa nya möjligheter för de yngre barnen att bli förstådda. Det som kan vara problematiskt inom forskning med bland annat de yngre barnen är att det inte finns en metod som fungerar på alla barnen. Alla barn är olika och har olika förutsättningar, det är en utgångspunkt i varför min studie kan bidra med något till forskningen inom detta ämne. Syftet är inte att hitta nya sätt som barn interagerar med varandra på utan att belysa de redan existerande och försöka hitta ytterligare förståelse för dessa.

Genom att synliggöra olika situationer och tolkningar kan man skapa nya möjligheter, genom nya möjligheter kan vi skapa ny förståelse och genom förståelse kan vi skapa kunskap. Mitt fokus har varit att observera barn i förskolans verksamhet under olika leksituationer. Jag har utfört mina observationer på en yngre-avdelning där några barn har det verbala språket medan andra inte har det. På så sätt kan jag även undersöka språkets betydelse i barns sociala

samspel. Jag har valt att titta på hur barn påbörjar en lek, vad som händer i leken och hur barn utesluts eller lämnar leken. Detta är något jag har intresserat mig för efter den första kontakten jag fick med de yngre barnen innan examensarbetets start. Jag ville ta reda på mer om hur de samspelar med varandra och hur deras handlingar visar deras intentioner. Något jag har uppmärksammat är också att barnen under flera tillfällen blir missförstådda och att deras handlingar inte matchar deras intentioner, därför är detta ämne något jag vill belysa och undersöka mer om.

Yngre-avdelningen och de yngre barnen består i denna studie av barn emellan (1,4) (1 år och 4 månader) och (3,8) (3 år och 8 månader).

Definition av begrepp

Dessa är mina definitioner på begrepp som kommer att belysas i min studie. Begreppen kommer även senare att belysas i den tidigare forskningen.

Vad är lek?

Niss och Söderström (2006) belyser lekens grunder som består av *turtagning*, att kunna ge och ta och kunna vänta på sin tur, *Samförstånd*, att barnen ska vara införstådda med vad som är lek och vad som är på riktigt och *Ömsesidighet*, att leka på jämställd nivå innebär att leka oberoende av vilken ålder, kön mm är alla lika inom leken.

Detta anser författarna ligger till grund för begreppet lek, det är också denna definition som kommer att ligga till grund för leken i min studie.

Nationalencyklopedin (2017) definierar lek som någonting som händer på låtsas.

Språk och kommunikation

Det verbala språket och det icke-verbala språket har en stor betydelse i min studie. Det de båda har gemensamt är de båda är olika sätt att kommunicera på. Begreppet kommunikation syftar i min studie till ett sätt att göra sig förstådd på, detta kan visas genom att barnen pratar (verbala språket) eller genom att visa med ljud, känslor eller kroppen (icke-verbala språket).

Nationalencyklopedin (2017) definierar språk som det huvudsakliga medlet för den mänskliga kommunikationen. De definierar kommunikation som ett sätt överföra information på.

Inkludering och exkludering

Min definition av begreppet inkludering och exkludering är till största del att barnen tillåter eller nekar andra barn tillgång till leken. Inkludering och exkludering kan ske på olika sätt och i olika situationer ex. vid början av en lek, under en lek eller i avslutandet av lek.

Nationalencyklopedin (2017) definierar inkludering som att låta någon ingå i en viss grupp där de också definierar exkludering som motsats.

Tillvägagångssätt vid litteratursökning

Min handledare har varit till stor hjälp vid litteratursökningen. Hon har varit aktiv i att hjälpa mig hitta relevant litteratur för min studie. Jag har även använt mig av HV bibliotekets databas Eric (via Proquest) och Swepub, sökningen har också gjorts via LIBRIS och google.

Nyckelord: förskola, lek, inkludering, exkludering, språk, yngre barn, sociala samspel och

Kapitel 1. Tidigare forskning

Detta kapitel innehåller tidigare forskning som är relevant inom ämnet för min studie. Genom att belysa den tidigare forskning inom ämnet skapas en förkunskap om hur saker och ting är eller har varit. Den tidigare forskningen har delats upp i fyra rubriker: *Barns kreativa lek, att leka inom lekens regler, att neka andra barn tillgång till leken och individuellt eller i grupp.*

Barns kreativa lek

Loekken (2008) beskriver leken som olika sätt att vara. Hon menar att barn redan i tidig ålder har en känning för vad lek är utan att ha belyst begreppet. Ghafouri och Wien (2005) har gjort en studie vars resultat talar för att barn behöver en social kunnighet för att kunna bibehålla och skydda den egna leken. Denna studie pågick under en fyra månader lång period och de spelade in och filmade när barnen var involverade i spontana lekar. I studien lyfter de bl.a fram den lek som barnen själva skapar och konstruerar. Moeller (2015) genomförde en kvantitativ studie där hon undersökte leksakers påverkan på hur barn leker. Syftet var att ta reda på om det fanns någon skillnad på barns kreativitet och fantasi utifrån två typer av leksaker. Hon gav en grupp med barn konstruktionsleksaker, exempelvis lego och den andra gruppen av barn fick sociala fantasileksaker såsom exempelvis utklädningskläder. Studien redovisades genom tabeller. Resultatet visade att barnen som fick den andra typen av leksaker, fantasileksaker hade mer fantasi och kreativitet inom leken än barnen som fick konstruktionsleksaker. Hon menar att kreativitet förmedlar en känsla av att barnen kan tillföra något till sin omgivning samtidigt som de kan skapa något nytt. Att utöva kreativ lek kan ses som att barnen utövar en form av kontroll över skeenden och blir en medskapare till världen de lever i. Myck-Wayne (2010) talar om vikten av att leka vid tidig ålder och att lära sig att prata om leken. Hon menar att lek-tillfällena i tidig ålder är få och att detta kan leda till att lekens betydelse är svår att förstå för barnen. Hon lyfter fram leken som ett hjälpmedel för att utveckla och förstå den kognitiva utvecklingen samtidigt som hon menar att leken är en nödvändig del av läroprocessen. Elkind (refererad i Myck-Wayne, 2010) påvisar att dramatiserande lek leder till att barn utvecklar sociala färdigheter såsom att vänta på sin tur, samspela med andra, följa instruktioner, problemlösning och även Sträng och Persson (2003) menar att samspel och samförstånd uppstår med hjälp av kommunikation. Kommunikationen förenar barnen och skapar något gemensamt. De menar också att kommunikationen kan ske på olika sätt bl.a genom mimik, språk och tal, gester och kroppsrörelser. Veiga, Guida, Neto, Carlos, Rieffe och Carolien (2016) menar att leken är något som är avslappnande och njutningsfullt för barnen, både individuellt och i grupp. Författarna menar att leken är ett sätt för barnen att komma bort från verkligheten och skapa en egen värld utan konsekvenserna av ett risktagande beslut. Syftet med deras studie var att ta reda på huruvida barnens fria lek hörde ihop med deras sociala utveckling och förmågor. Detta undersökte de med hjälp av vårdnadshavare ur studiens förskola och utifrån fyra begrepp: fri lek, empatiska förmågor, sociala kompetenser och utåtagerande beteende. De allmänna tendenserna av studien visade bland annat att barnens empatiska förmågor i hög grad var relaterade till barnens sociala kompetenser medan den fria leken och barnens sociala kompetenser inte hade någon koppling. De lyfter även fram att barnen lär sig genom att göra, genom att skapa och utforska, att använda sin fantasi och detta menar författarna att barnen gör genom lek. Niss och

Söderström (2006) menar att barn samspelar redan vid födseln och detta bland annat genom ögonkontakt. Författarna menar att den ordlösa kommunikationen barnen framför när de är små kommer att spela en stor roll för hur det sociala samspelet kommer att se ut i framtiden. De lyfter också fram att ettåringen alltmer utvecklar sin förmåga att dela sina upplevelser med andra, genom detta menar hon att ettåringen har en förståelse för att alla upplevelser är olika och om vi inte belyser våra upplevelser förblir de dolda. Författarna menar också att i den åldern blir barnet mer observant på andras reaktioner och upplevelser. Det blir ett sätt att kommunicera med varandra. Författarna lyfter också fram lekens betydelse och menar att leken är det bästa sättet för små barn att lära sig om sig själva och omgivningen.

Att leka inom lekens regler

Ghafouri och Wien (2005) lyfter fram vad det innebär att leka inom lekens regler. De menar att barnen i leken skapar regler som måste följas av alla medverkande parter. Regler kan finnas i form av att man måste förstå och följa en viss karaktärs uttryck, rörelsemönster mm Detta kan liknas vid något som är specifikt för den karaktär som gestaltas. Det kan även handla om röstläge eller position i leken. Genom dessa röstskillnader och sätt att uttrycka sig har barnen skapat tydliga regler inom leken om vem som är vad. De lyfter också fram vad det innebär att dela på rekvisitan och menar att det kan bidra till att bevara leken och få den att fortskrida. En presentation av ny rekvisita kan göra att leken ändrar riktning eller får ett annat fokus men det kan även hjälpa leken att bli intressant på nytt och genom detta bidra till att barnen fortsätter med leken. Moeller (2005) menar att barnen är delaktiga i leken och dess utvecklingsprocess då det är delaktigheten och bestämmandet i leken som gör att de flesta barn blir engagerade och motiverade. Hon menar att en lek som är konstruerad, kontrollerad och styrd helt utav andraän barnen själva inte är lek. FN:s barnkonvention (2017) påvisar att alla barn har rätt till social trygghet. Konventionen lyfter också att utvecklingen av barnets fulla möjligheter i fråga om personlighet, anlag och fysisk och psykisk förmåga ska ligga i fokus och är en rättighet. Johansson (2001) belyser barnens rätt att dela världar med andra. Hon menar att barnen gärna delar lekar samt aktiviteter med andra barn. Hon menar också att det barnen skapar tillsammans blir något betydelsefullt och något som är värt att försvara. Detta kan kopplas till Jonsdottir (2007) som i sin studie belyser barns kamratskap och vänskap i förskolan och olika konfliktsituationer barn hamnar i. Hon menar att barn som är accepterade har lättare att påpeka och förhandla i leken om de inte är nöjda med något gentemot barn som är mindre accepterade. Resultaten i hennes studie visar att det finns ett samband mellan hur barn och pedagoger uppfattar barnens sociala egenskaper och färdigheter. Genom detta resultat menar hon att barn med sociala kompetenser har lättare att stanna i en lek och följa lekens regler då de har större påverkan på hur leken utformas. Detta är även något som Johansson (2011) belyser, språkets betydelse. Hon menar att det benämns två aspekter av språk, kommunikation och färdighet. Hon lyfter fram att man kan tolka språket som ett redskap för att kommunicera med andra men också som en färdighet som barnen ska lära sig. Hon lyfter också fram att språket anses vara ett viktigt och centralt redskap för möjligheten att samspela med andra och att det är något som barnen även kan lära sig utav varandra genom de sociala samspelet.

Att neka andra barn tillgång till leken

Ghafouri och Wien (2005) benämner att barnen som skapar leken blir ett vi medan de andra barnen blir utomstående. De menar att det är viktigt att barnen får ha sin lek ifred och att de får bestämma vilka som får delta och när det inte finns plats för fler deltagare. I studien visas det att barnen har utvecklat och lärt sig respektera detta sinsemellan. Ledarskap och interaktion nämns som en viktig egenskap för leken. Den som skapar leken har rätt till ett övertag när det kommer till vad som bestäms i leken. Att neka andra tillgång till leken kan ibland vara svårt för barn och då har studien uppmärksammat fem olika sätt som barn utövar för att undvika konfrontation. De har uppmärksammat att barnen undviker konfrontation genom att ignorera den som inkräktar i leken, att byta plats där leken utspelar sig, att ändra språket inom leken, barnen kan även planera leken från början så att det inte finns plats för andra deltagare, ett alternativ är också att avskärma leken från omgivningen. Genom att göra detta tydliggörs barnens intentioner och de visar tydligt på sitt missnöje med att andra kommer in i den påbörjade leken eller aktiviteten. Detta är även något som kan kopplas till Tellgren (2004), studiens syfte var att ta reda på hur barn skapar, upprätthåller och avbryter gemenskap med varandra genom leken och via samtal. Studien undersökte även hur barn inkluderar och exkluderar varandra i en kamratgrupp där en lek pågår. Resultatet visade enligt Tellgrens tolkning att det var viktigare för barnen att bibehålla den gemenskap de hade i leken än att ta in nya deltagare i leken. Resultatet visade också på olika uteslutningsstrategier, att jaga bort, att ignorera och även genom att uttrycka ålderskillnader. Något hon också upptäckte var att många av uteslutningarna/exkluderingarna skedde inom redan existerande lekgrupper och var inte alltid riktade mot de barnen som inkräktade på leken. I hennes studie visade sig också språket ha en stor betydelse då de äldre barnen i studien använde det verbala språket för att visa sina maktpositioner gentemot de yngre barnen. Loekken (2008) menar att kroppsspråket är en viktig del av de yngre barnens sociala kompetenser. Hon beskriver hur yngre barn använder sig av sitt kroppsspråk för att uttrycka vad de vill få fram. Engdahl (2011a) visar i sin studie att det kroppsliga språket kan ha en samhörighet med verbala språket. Hon menar att genom att visa både med kroppsspråk och det verbala språket kan man förtydliga sina handlingar och även tydliggöra en inbjudan till leken. Johansson (2001) belyser sociala handlingar. Hennes studie utgår ifrån barns etik i förskolan. I denna studie ingår bland annat tankar kring makt, värde, rättigheter, jämställdhet och ansvar för andra mm. De sociala handlingarna i studien avser bland annat barns uttryckssätt, både verbala och icke-verbala som barnen riktar mot varandra. Hon benämner att en handling innebär en önskan om vad vi vill uppnå. Genom att förstå begreppet handling på detta sätt menar författaren att det ger oss nya möjligheter att tolka och förstå barns ageranden mot andra barn och se syftet bakom dessa. Resultatet av författarens studie visar att barnen är måna om rätten till sina saker och de försvarar sin rätt om de känner att någon inkräktar i deras lek eller deras dåvarande aktivitet. Hon belyser att barnen visar missnöje genom att skrika, gråta, slåss, klaga. Hon menar också att barnen kan uttrycka missnöje genom att gå ifrån platsen, bli förvånade eller söka upp en vuxen för hjälp. Fanger, Frankel och Hazen (2012) belyser begreppet exkludering och menar att det innebär att någon medvetet inte får vara delaktig. De menar att barn inte endast använder uttryck som att någon inte får vara med utan exkludering

kan också ske genom att barnen i fråga använder uttryck som nej du kan inte vara med det är för farligt osv.

Individuellt eller i grupp

Nilsson (2005) lyfter fram vårt behov att tillhöra en grupp. Han menar att vi i gruppen känner oss bekräftade och därmed får utlopp för vårt sociala behov. Identitetsskapande i samspel med andra är också något som nämns. Vår första identitetsbild är den vi får tillskriven av människorna runt omkring oss, genom kommunikation och relationer sinsemellan upplever vi saker tillsammans. Den sociala identiteten är den som uppkommer i samspel med andra, vi väljer därför att vara involverade i grupper som får oss att känna något positivt och lämnar grupper som får oss att känna oss olyckliga eller otillräckliga, dessa olika upplevda samspel påverkar vår personliga identitet. I grupper gör vi ett socialt utbyte, detta utbyte kan ske genom att vi är ömsesidigt beroende av varandra i hopp om att uppfylla personliga behov eller mål. Detta kan kopplas till Nilholm (refererad i Hultén 2013) som belyser begreppet inkludering. Författaren menar att begreppet inkludering innebär att känna sig delaktig i en grupp och att känna gemenskap. Författaren menar också att inkludering är en social gemenskap och att olikheter berikar gruppen.

Loekken (2008) har i en norsk studie studerat barn i 1-2 års åldern, dessa barn benämner hon toddlare. Loekken beskriver att ordet toddlare kommer från det engelska begreppet toddler och betyder ”den som stultar eller tultar”. I sin studie uppmärksammade hon att de yngsta barnen ofta använder sig av ett större föremål ex: en soffa, där de slänger sig på magen och upprepar detta tillsammans med varandra. Genom denna gemensamma aktivitet menar hon att barnen har skapat ett samförstånd om att de utför en aktivitet och en upplevelse om att de har roligt tillsammans. Hon menar också att det stora föremålet ofta fungerar som en utgångspunkt för den pågående och fortsatta sociala leken hos de yngsta barnen. Barnen har omedvetet skapat en teori om vad som händer och vad som fungerar.

Brodin och Hylander (1997) belyser begreppet allmänna teorier och dess betydelse. Detta kan kopplas till min studie då författarna menar att teorier är något vi använder oss av för att skapa en förståelse för vår omgivning. Genom detta menar de att vi skapar förståelse för nya saker, de ger ett exempel genom att påpeka att om vi provar något nytt och det fungerar som vi vill tar vi för vana att göra på samma sätt nästa gång och tvärtom. De belyser att historier och berättelser har en påverkan på den egna självbilden och hur lyssnarna uppfattar en. Författarna ser berättandet som ett sätt att experimentera och skapa. Barnen berättar och skapar i sina sociala samspel med varandra och genom detta lär de sig. Detta kan kopplas till Pape (2001) som belyser det verbala språkets betydelse. Författaren menar att språket är ett redskap för kommunikation och ett hjälpmedel inom det sociala umgänget. Hon lyfter också aspekten om att de språkliga kunskaperna är medfödda men menar således att det är ett farligt sätt att tänka på då detta kan leda till att man inte engagerar sig i språkutvecklingen utan istället tänker att den kommer automatiskt. Författaren lyfter också fram sina egna erfarenheter som visar på att barn med starkt verbalt språk ofta behärskar sociala färdigheter bättre än de som inte är språkligt starka. Engdahl (2011a) belyser i sin studie att leken är viktig för att utveckla sociala kompetenser. Hon menar att såväl lek med andra barn och lek som innebär att leka ensam har en stor betydelse för att möjliggöra barns utveckling inom kommunikation och förhandling.

Engdahl (2011b) belyser att även de yngsta barnen i förskolan bygger vänskap. I skapandet av vänskap hos de yngsta barnen använder de sig av icke-verbala handlingar såsom ögonkontakt, leende, och koordinerade rörelse. De bjuder även in till lek med hjälp av att rikta uppmärksamheten till något specifikt och genom att bjuda in specifika barn till specifika lekar.

Sammanfattning

Den tidigare forskningen belyser att barn är i behov av att leka och samspele med andra. Den beskriver också kopplingen mellan lek och lärande och menar att dessa två hör ihop. Genom att leka menas det att barnen lär sig bl.a att samspele med varandra, problematisera och hitta lösningar på problem, följa instruktioner, inkludera och respektera varandra och det beskrivs också att leken bidrar till språkutveckling. I den tidigare forskningen beskrivs också att leken är ett sätt för barnen att kontrollera vad som händer runt omkring utan konsekvenserna av ett risktagande beslut. Att följa lekens regler är något som anses vara viktigt då det kan finnas krav för att få vara med i vissa lekar. Dessa krav kan bestå av att man måste förstå en viss karaktär som gestaltas, använda sig av en speciell uttrycksform eller att förkunskaper inom lekens ämne har stor betydelse. Majoriteten av forskningen tyder på att barns sociala kompetenser spelar en stor roll i barnens samspel med varandra. De sociala kompetenserna belyses på olika sätt, bl.a genom användandet av det verbala språket och användandet av kroppen som ett hjälpmedel för kommunikation. Vår sociala identitet uppkommer i samspel med andra, och tillskrivs varje barn utefter hur de uppfattas av omgivningen. Den tidigare forskningen belyser begreppet socialt utbyte och beskrivs som vad vi strävar efter i våra samspel med andra. Detta kan kopplas till min studie då mitt syfte är undersöka hur yngre barn leker i förskolan och hur man kan tolka deras handlingar. Jag har valt att titta på inkludering, exkludering och språk. Hur barnen kommunicerar i samspel med varandra och hur deras handlingar och intentioner kan tolkas utifrån olika situationer.

Forskningsfrågan

Syfte:

Syftet är att titta på och undersöka hur yngre barn leker i förskolan. Studien syftar till att belysa och lyfta barns handlingar i interaktion med varandra för att möjliggöra och upptäcka barns intentioner. Genom att studera barns lek får vi som pedagoger möjlighet att se i vilka sammanhang barn interagerar med varandra, men också hur och varför de handlar som de gör. Mer specifikt kommer jag att undersöka hur barnen välkomnar och utesluter varandra i leken, hur de uttrycker detta och hur de samspele detta med varandra.

Frågeställningar:

1. På vilket sätt synliggörs inkludering och exkludering i barns lek?
2. På vilka sätt påverkar barns språkkunskaper interaktionen i leken?

Kapitel 2. Metod

Jag har valt att använda mig av en kvalitativ observationsmetod i min studie. Ahrne och Svensson (2015) menar att kvalitativa metoder innefattar intervjuer, observationer och analys av texter. Jag har valt den kvalitativa metoden för att få en tillförlitlig studie kopplat till mitt syfte och mina frågeställningar. Författarna lyfter också fram betydelsen av hur kvalitativa metoder kan påverka, och menar att exempelvis en bild kan tala för sig själv men den är också öppen för nya tolkningar ex. känslor, tankar, upplevelser, makt mm. Dessa begrepp går att utläsa av en bild genom en kvalitativ metod. De menar att i den kvalitativa studien har begreppen hur mycket, hur länge och hur ofta en mindre betydelse och det som är av vikt är att konstatera att något är och finns. Johansson (2011) menar att de kvalitativa metodernas syfte är att urskilja, analysera och belysa nya kunskaper om olika fenomen. Hon belyser också att genom att använda sig av flera olika datainsamlingsmaterial ex: fältanteckningar, intervjuer, observationer mm kan man utöka möjligheterna till att få en större förståelse för verksamheten.

2.1 Urval

Hjalmarsson (2014) menar att urval är en viktig process för att få ett tillförlitligt och relevant resultat. Hon menar att urvalet ska vara relevant för studiens syfte och forskningsfrågorna. Då mitt syfte är att undersöka yngre barns sociala samspel valde jag förskolan utifrån ett bekvämlighetsurval. Förskolan ligger i Ale kommun, Västra Götaland. Jag har under en period från och med v.13 fram till v.27 fått jobb på denna avdelning och har genom detta fått möjlighet att följa en barngrupp under hela studien. Barngruppen jag valde består av 16 stycken yngre barn i åldrar från (1,4) år till (3,8) år. Barngruppen består av nio pojkar och sju flickor. Valet av deltagande barn berodde på de olika situationerna jag utgick ifrån och jag undvek att följa specifika barn då jag ansåg att studien inte skulle bli lika tillförlitlig. Genom att följa olika barn olika situationer fick jag möjlighet att se och uppmärksamma olika strategier i lekarna. De barn vars vårdnadshavare inte hade gett sitt medgivande till deltagandet, valde jag bort i observationerna, detta enligt de fyra etiska forskningskraven (se rubrik 2.5).

2.2 Metodval och Genomförande

Jag valde att göra observationer. Monteria, Jiménez och Pilar (2016) menar att observation innebär att skapa möjligheter att samla och analysera olika empiriska data. Empiri innebär erfarenheter och olika sinnesuttryck som ligger till grund för tolkningar och slutsatser. Jag har använt mig av fältanteckningar och kombinerade dessa med videografi som hjälpmedel till mina analyser. Eidevald (2013) menar att videografi är något man använder sig utav för att belysa och få syn på sin verksamhet. Videografi innebär att man använder sig av en kamera och filmar en situation för att sedan kunna utvärdera, reflektera och synliggöra. Han synliggör också att denna typ av metod kan medföra oförutsägbara problem såsom att batteriet till

kameran dör, att minnet tar slut och den slutar filma, att det tar tid att förbereda och att en viss teknisk förkunskap krävs. Författaren menar också att det finns fler aspekter att tänka på vid videografi såsom tid. Det kan vara svårt att hinna med att filma samtidigt som man ska hinna med verksamhetens vardag, han menar också att sekvensernas längd och innehåll har en stor betydelse. En kort sekvens på 3 minuter kan vara mer värdefull än en lång sekvens på 12 minuter beroende på innehållet, detta menar författaren är något som är svårt att avgöra till en början. Detta är något jag hade i åtanke under min studie och gjorde därför alltid fältanteckningar vid sidan av. Lindahl (2002) menar att användandet av videografi gör det möjligt att urskilja variationer i vårt egna såväl som barnen sociala samspel. Hon menar att man med utgångspunkt i enskilda som olika situationer kan utläsa exempelvis olika beteenden vid olika tidpunkter på dagen detta kan kopplas till Wehner-Godée (2013) som belyser pedagogisk dokumentation och menar att den används som ett verktyg för att synliggöra verksamheten och barnen. Pedagogisk dokumentation kan göras på flera olika sätt bl.a genom fältanteckningar och observationer. Wehner-Godée (2013) menar också att det är viktigt att veta vad man dokumenterar, varför och för vem. Detta kan problematiseras och kopplas till Larssons (2005) studie, han uppmärksammade i sin studie att pedagogerna som skulle filmas ansträngde sig under filmningen genom att agera på ett sätt som ansågs vara det rätta sättet när pedagogerna tidigare hade bekräftat att de inte anstränger sig på samma sätt när kameran inte är där.

Löfdahl, Hjalmarsson och Franzén (2014) lyfter fram vikten av att tänka igenom varför man väljer specifika barn eller situationer och kunna motivera de. Jag började med att se över vilka potentiella lekar och aktiviteter som barnen hade startat vid de olika tillfällena för att se om de kunde vara relevanta för min studie. Efter jag hade valt en situation att observera hämtade jag Ipaden och frågade sedan barnen i fråga om deras samtycke till att filma deras lek. Jag har valt att dokumentera genom videografi då det är lätt att missa om man endast tittar och använder sig av fältanteckningar, när man filmar kan man gå tillbaka och se nya saker. Då jag har valt att utgå ifrån begreppen *inkludering*, *exkludering* och *språk* har jag valt att fokusera på hur barn bjuds in och utesluts i och under leken. Wehner-Godée (2013) beskriver även att hon i sitt användande av filmning emellanåt valde att ställa ifrån sig kameran och låta den filma det som hamnade framför. Kameran fokuserar bara på ett specifikt ställe, vilket jag anser vara både en för och nackdel. Fördelen är att det är lätt att fokusera på vad du har framför dig men en nackdel är om barnen försvinner från kameran tappar du fokus och det är svårt att följa vart barnen går och vad de gör. Jag valde att stanna nära leksituationen och rikta kameran mot lekens fokus, ex: om tre barn satt på samma ställe medan det 4:e stod längre bort blev de tre barnen fokuspunkt för kameran. I dessa situationer hjälpte fältanteckningarna till att belysa det som kameran missade.

Jag började med att skicka ut ett missivbrev till varje barns vårdnadshavare med information om vem jag var och mitt syfte med mina observationer i verksamheten. Jag lämnade kort information på hemsidan som förskolan använder för att nå ut till alla vårdnadshavare, detta gjorde jag genom en ordinarie personals inloggning. Jag nämnde där att jag lämnade ett missivbrev i varje barns fack som vårdnadshavarna skulle ta hem och skriva på för att sedan ta med tillbaka till förskolan. Jag valde att göra detta för att uppmärksamma vårdnadshavare på att lapparna skulle finnas där vid hämtningstillfället. När lapparna var påskrivna kunde jag

börja mina observationer. Vid mitt första tillfälle valde jag att plocka fram olika material och lägga på avdelningens samlingsmatta. Jag ville skapa möjlighet för barn att påbörja olika samspel på den plats där jag var närvarande för stunden. Jag började att dokumentera mina observationer genom att skriva ner vad jag såg och hörde. Vid det tillfället insåg jag att jag under nästa observation ville använda mig av kompletterande hjälpmedel såsom filmning för att kunna analysera flera delar och kunna återkomma till filmerna och analysera nya saker. Vid de nästkommande tillfällena använde jag mig av både filmning och fältanteckningar i observationerna. Jag valde att titta på olika miljöer och olika situationer, styrda som fria. Till min hjälp med de styrda aktiviteterna hade jag pedagogerna på avdelningen, de höll i aktiviteterna medan jag observerade.

2.3 Metoddiskussion

Jag anser att detta var en intressant metod att använda sig av och att den var relevant för mitt syfte och mina frågeställningar. Något jag märkte var dock att denna metod emellanåt var tidskrävande och att verksamheten inte alltid tillät att en observation skulle göras, detta är en nackdel. Detta kan också bero på att jag under denna period var en del i verksamheten och inte en utomstående forskare. Något som jag uppmärksammade som positivt med observation-videografi-fältanteckningar är att du synliggör verksamheten för vad den faktiskt är och att situationen som utspelar sig är äkta, jag tolkar också genom detta att resultatet blir mer tillförlitligt. Detta är något jag anser är viktigt när det kommer till att synliggöra, analysera och reflektera. Jag stötte under mina observationer på ett problem vilket var att minnet på ipaden var fullt och den slutade då att filma mitt i situationen. Filmkameran har bevisligen en påverkan på deltagarna. Detta fenomen är inget jag uppmärksammade med barnen i fråga, då de oftast glömde att jag observerade och filmade de olika aktiviteterna. Detta skulle kunna ha en stor påverkan på olika studiers tillförlitlighet och resultat med andra syften.

2.4 Tillförlitlighet

Larsson (2005) lyfter fram att kvalitativa studier ska möjliggöra nya kunskaper och tankar kring ämnet. Han menar således att om studiens resultat endast bekräftar de allmänna föreställningarna är studien meningslös. Min studie är utförd under en längre period på samma avdelning med barn i yngre åldrar, olika situationer och varierande miljöer. I mina analyser har jag utgått ifrån tidigare forskning och med hjälp av den analyserat och reflekterat över de observationer jag gjort. Jag har utgått ifrån begrepp från den tidigare forskningen samt använt mig av de fyra forskningsetiska kraven under studiens gång. Att studien har utförts i enlighet med de fyra etiska kraven visar på att studien har gått till på rätt sätt. Mina frågeställningar har besvarats med hjälp av det insamlade materialet och visar på varierande tolkningar som kan göras på observationerna i fråga. Trankell (refererad i Larsson,2005) lyfter bl.a fram vikten av att inte undanhålla någon information eller att lägga till någonting, enom att göra detta fallerar studiens tillförlitlighet

2.5 Etiskt förhållningssätt

Min studie är i enlighet med vetenskapsrådet (2002). De lyfter fram de fyra forskningsetiska kraven, Informationskravet, Samtyckeskravet, Konfidentialitetskravet och Nyttjandekravet.

Dessa fyra krav ingick i mitt missivbrev (se bilaga 1) och var även en utgångspunkt i min studie. Det är varje forskares skyldighet att belysa och hålla dessa krav.

Informationskravet innebär att vi som forskare måste informera de deltagande parterna om vad studiens övergripande syfte är och vad den kommer att handla om. Vårdnadshavarna fick informationen om det övergripande syftet i missivbrevet. I början av min studie förklarade jag för barnen vad jag skulle göra och titta på. **Samtyckeskravet** innebär att deltagarna själva har rätten att bestämma över sitt deltagande och kan när som helst välja att avbryta utan vidare även om deltagaren har godkänt och gett sitt samtycke vid ett tidigare tillfälle. Vid exempelvis filmning av barnen frågade jag vid varje tillfälle barnen om det var okej om jag filmade de i deras pågående aktivitet. Ingen av barnen sa vid något tillfälle nej, om de hade gjort det hade jag avstått från att filma och bara observerat. **Konfidentialitetskravet** innebär att vi som forskare är skyldiga att informera deltagarna att deras uppgifter och uttalanden kommer att förbli hemliga och inga obehöriga kommer kunna ta reda på vem någon är och vem som har sagt vad. Vid några tillfällen har jag tittat på filmobservationerna tillsammans med barnen då jag uppfattade att de var nyfikna på vad jag hade gjort. Vid samma tillfälle förklarade jag även för barnen att ingen annan än vi på förskolan skulle se materialet och få reda på vilka deltagarna var. **Nyttjandekravet** innebär att deltagarna blir informerade om hur det insamlade materialet kommer att användas och vem som kommer att ta del av det. Deltagarna måste godkänna ytterligare spridning av materialet om det skulle tillkomma efter det tidigare godkännandet. Jag har suttit tillsammans med barnen och förklarat att jag gör ett arbete för skolan och att jag ska titta på hur de leker och samspekar med varandra och sedan använda det i mitt arbete.

Genom att belysa dessa krav och skicka ut missivbrevet fick varje vårdnadshavare information om hur arbetet skulle genomföras och på vilka villkor. I detta fall var det vårdnadshavarnas påskrift och tillåtelse som la grunden för mina observationer. Jag pratade även med vårdnadshavarna i efterhand för att förtydliga den informationen de hade fått från missivbrevet. Det som kunde bli problematiskt var de yngsta barnen utan det verbala språket som inte kunde säga ifrån eller inte förstod att de blev observerade, i dessa fall kunde jag endast gå på vårdnadshavarnas godkännande. Något jag ansåg vara svårt under observationerna var den etiska aspekten av huruvida man skulle avbryta och gå in i leken när konflikter uppstod. Studien ska visa på hur barn agerar och interagerar med varandra men samtidigt har vi ett ansvar att stoppa barnen om deras konflikter skulle gå för långt.

2.6 Analys utifrån tre begrepp

I min analys valde jag att utgå ifrån tre begrepp, *inkludering*, *exkludering* och *språk*. Dessa begrepp hade en stor betydelse i min studie och var en utgångspunkt för arbetet. Eidevald (2013) menar att det innan man påbörjar analysen underlättar att fundera över vad man vill analysera, vad man vill förstå eller förändra. Författaren menar också att det är viktigt att fundera över vad som är undersökningsbart. Jag började med att skriva ner observationerna noga utifrån de olika situationerna och händelserna. Detta gjorde jag nära kopplat till att observationen gjordes för att inte glömma eller blanda ihop någonting, i mån av tid. När jag skulle börja min analys valde jag att titta på en observation i taget och först genom att titta på situationen övergripligt för att återkoppla till vad som hände. Efter det utgick jag ifrån vilka

av mina begrepp som var relevanta för varje enskild observation. Därefter började jag att analysera situationerna och fundera över hur de specifika begreppen synliggjordes. Då mina filmer var korta kunde jag inte välja ut specifika delar att analysera där användes hela filmerna i analyserna. Nästa steg blev att tolka de olika situationerna och detta gjordes utifrån den tidigare forskningen och utifrån egna erfarenheter. I analysen valde jag också att skriva ner olika tankar jag fick om saker som senare kunde lyftas i diskussionen. Eidevald (2013) menar att arbete med det inspelade materialet utgår ifrån att se situationer med andra ögon än vad man gjorde under inspelningstillfället. Han menar också att under analyser ska endast det materialet som ligger till grund analyseras och tolkas. Författaren menar att de förkunskaper och föreställningar man har innan ska uteslutas från analysen, den som analyserar ska vara objektiv. Att analysera på olika sätt och inte utgå ifrån att den första tolkning är den rätta utan istället att utgå ifrån de specifika situationerna och överväga vilken tolkning som stämmer bäst.

Resultat

Resultatet visas med utgångspunkt i frågeställningarna: På vilket sätt synliggörs inkludering och exkludering i förskolan? och på vilka sätt påverkar barnens språkkunskaper interaktionen i leken? De tidigare nämnda begreppen *inkludering*, *exkludering* och *språk* låg i fokus under hela analysprocessen. Begreppen användes i analysen av såväl början av en lek, under leken och i slutet. De allmänna tendenserna av observationerna visar att barnen i de fria lekarna skapar manuset under lekens gång och att barnen vid en exkludering väljer att flytta på den som inkräktar istället för att flytta sig själva och leka på ett annat ställe. Det visas också i resultatet att barnen är medvetna om sin rätt till sin lek. Observationerna visar att det generella samspelet sker mellan barn som är ungefär samma ålder. Många gånger vistas fler barn på samma ställe men interaktionerna och samspelet sker endast mellan vissa individer. Resultatet har delats upp i tre rubriker: *Rätten att få bestämma, styrda lekar och styrda lekmiljöer* och *fria lekar*, dessa rubriker utgår ifrån observationernas innehåll.

Rätten att få bestämma

I analysen framgår det att barnen är måna om rätten att få bestämma över sitt deltagande och sin lek. Detta visas såväl på de yngre som på de äldre barnen. De visar på olika sätt sin medvetenhet och sin kunskap om sin egen rätt och vilja när det kommer till deltagande i olika aktiviteter och situationer, detta visas enligt min tolkning tydligt i mitt första exempel. Situationen utspelar sig på förmiddagen när barnen kommer in från utevistelsen. De går fram till en White-board tavla vid samlingsmattan och hittar en flanosaga.

Exempel 1.

Mattias (2,9) och Sebastian (3,8) tar upp sagan och samlar ihop bilderna. De ställer sig på en liten avlång bänk under White board tavlan och säger åt alla barn och vuxna att sätta sig ner för att de ska läsa. De andra barnen fortsätter med sina lekar och Mattias och Sebastian ropar än en gång att alla ska sätta sig. Ett barn närmar sig bänken och Sebastian skriker stopp och sätter fram handen ” nej, vi ska läsa, vi är kungarna här”. Mattias säger efter en kort stund att han är riddare och sagostunden försvinner och omvandlas till en riddarlek.

Tom (3,3) kommer upp på bänken och deltar i riddarleken. Sandra (2,7) kommer och ställer sig nedanför och börja skälla, Mattias, Sebastian och Tom skriker på Sandra och säger att

det är deras torn samtidigt som de blockerar vägen upp. Killarna hoppar ner och svingar sina låtsas svärd och helt plötsligt har deltagarna bytt plats. Nu är det Mattias, Sebastian och Sandra som står på bänken och Tom står nedanför. Strax därefter går alla iväg och leken upphör.

I exempel 1 tolkar jag att barnen visar tydligt genom att säga nej och stopp att det är deras lek och att de har rätten att bestämma, skaparna av leken har också en tydlig makt att ändra leken i denna situation. Om vi utgår ifrån de tre begreppen inkludering, exkludering och språk är min tolkning att det skedde en tydlig men begränsad inkludering i denna situation. Barnen i fråga inkluderade och välkomnade alla barn att delta i sagostunden på samma sätt som vi vuxna utför de för barnen. Det kan kopplas till hur barnen tänker kring hur sagostunder ska se ut, att pedagogen står framme vid tavlan och berättar medan barnen sitter och lyssnar på mattan. De visade också på olika maktsituationer när de andra barnen kom fram till tavlan och ville stå på bänken, ”nej, det är vi som ska läsa...” Inkluderingen skedde enligt skaparnas regler då det också sker en exkludering när barnen inte kan anta vilka roller de vill i leken. I denna situation spelade språket en stor roll då alla deltagarna hade det verbala språket och kommunicerade genom rösten.

När sagostunden istället blev en riddarlek fick ett tredje barn komma in i leken och bli riddare men när det fjärde barnet kom sa de stopp. Det kan bero på att bänken var full eller att de ville känna att de styrde sin egen lek och associerade med att riddare brukar ha någon att kriga mot. Detta kan man se i situationen där de tre riddarna hoppar ner från bänken och börjar fäktas med sina låtsas svärd mot det fjärde barnet som står kvar på mattan. Positionerna i leken ändrades snabbt när de kom upp på bänken igen då det fanns barn med ombytta roller. Det skedde både en ny inkludering av barnet som förut stod på mattan och en exkludering av barnet som inte längre fick stå på bänken. I detta fall kan man tolka att inkluderingen och exkluderingen skedde omedvetet och utan bakomliggande syfte eller tankar. När skaparna av leken lämnade upphörde leken.

Exempel 2 visar också på en kunskap om att skapa sin egen lek och rätten att bestämma över den. I detta exemplet upptäcker ett nytt barn flanosagan efter att de tidigare deltagarna har lämnat.

Exempel 2

Tom (3,3) tog fram sagan. Colin (2,3) kommer fram till Tom utan att säga något varpå Tom förklarar för den närvarande pedagogen att Colin inte kan vara med och läsa för att bara vuxna får det och Tom är vuxen. Tom sätter upp bilderna på tavlan och tittar på de en lång stund, men säger efter en stund att han inte kan läsa den och går därifrån.

I exempel 2 skedde exkludering enligt min tolkning uttryckligen utifrån ålder. Detta kan ses som att barnet i fråga ville poängtera för andra att det endast var vuxna som klarar av att läsa sagan och i de vuxna inkluderade han sig själv genom att säga ”- och jag är vuxen”. Detta visar tydligt på rätten att bestämma över sin egen lek, då barnet själv valde att han var vuxen i den pågående situationen. Jag tolkar det som att barnet i fråga kopplade det han sa till hur vi vuxna brukar prata med barnen men också att han undermedvetet eller medvetet ville uttrycka att han ville leka själv. Min tolkning här att vi vuxna har en viktig roll i hur barn samspelar

och uttrycker sig, också i att barnen många gånger vill göra det vuxna gör och känna att de bestämmer och kan själva.

Nästa exempel är en kort situation som utspelar sig på samlingsmattan.

Exempel 3

Mattias (2,9) är placerar ut färgade cirklar på samlingsmattan. Han lägger cirklarna på rad och bildar en stig, sedan följer han stigen genom att gå en gång på varje cirkel, detta gör han två gånger. När kommer till sista cirkeln andra gången börjar Sandra (2,7) att följa stigen efter Mattias. Mattias går då till början av stigen och börjar plocka ihop alla cirklarna utan att säga någonting. Han tar med sig cirklarna under armen och går iväg.

Min tolkning är att Mattias utövar en tydlig exkludering av Sandra genom att han gick och plockade bort varje cirkel när hon hade gått över. Han visade tydligt vad han ville och inte ville utan att använda sig av det verbala språket. Jag anser att detta är intressant då barnen vanligtvis använder det verbala språket som att skrika nej eller stopp om de är missnöjda över andras inträde i deras lek. Språket har alltså en väldigt liten betydelse i denna situation då barnet visade genom att ta bort sina cirklar vad den ville. Min tolkning är att barnet tydligt visade sin rätt att själv få bestämma över sin lek. Det är svårt att tolka om barnet medvetet valde att undvika det verbala språket eller om det skedde omedvetet då barnet i fråga kan prata. En annan möjlig tolkning är att Mattias kände att han var klar med leken och därför plockade han upp cirklarna och gick.

Styrda lekar och styrda miljöer

I de styrda lekarna och i de styrda miljöerna finns det generellt mindre utrymme för barnen att skapa helt egna lekar och leka fritt. De styrda lekarna har oftast ett specifikt syfte som gör att barnens möjligheter kan begränsas. Detta gäller även i de styrda miljöerna såsom tillexempel en soffa eller ett matbord. Detta visas i det första exemplet i en matsituation vid lunchen.

Exempel 4.

Vid lunch fick alla barn varsitt glas med vatten, alla utom Atena (1,10) då det var ett glas för lite på bordet. Atena börjar le och skratta när hon får sitt glas med vatten. Hon börjar skratta mer och mer samtidigt som hon söker ögonkontakt med alla runt bordet. Efter en kort stund börjar Patrick (1,11) också att skratta. De skrattar ännu mer och sedan säger Patrick mamma och Atena härmar. Hon ändrar sin röst för att låta som Patrick. Nu sitter bara de två vid matbordet och skrattar och härmar varandra. Nu säger Patrick både pappa och mamma och Atena fortsätter att härma. De härmar varandra och skrattar fram till att lunchen är slut och de ska gå och tvätta händerna.

Min tolkning är att Atena inkluderade alla till ett samspel genom sitt skratt och genom att söka ögonkontakt med alla runt bordet. I denna situation hade barnen en begränsad del av det verbala språket och min tolkning är att orden mamma och pappa var något båda förstod och genom att använda dessa skapade de ett eget samspel och en egen lek. Utifrån mitt begrepp

inkludering tolkar jag det i denna situation att det skedde en tydlig inkludering och att alla fick genom ögonkontakten en möjlighet till att delta i samspelet.

Mitt nästa exempel handlar också om styrda miljöer. I denna situation hade en pedagog börjat läsa en bok för barnen på samlingsmattan. Efter en stund när pedagogen hade läst färdigt gick barnen och valde egna böcker och satte sig och fortsatte läsa själva.

Exempel 5.

Atena (1,10), Patrick (1,11) Colin (2,3), Mattias (2,9), Marcus (2,9), Emil (3,4) och Sebastian (3,8) sitter och läser böcker på mattan. Mattias börjar gråta och berättar att flickan i boken är ledsen och då gråter hon. Sebastian läser lejonkungen och låter som ett lejon. På andra sidan mattan sitter Patrick och läser en bok om tåg när Emil kommer och tar boken ifrån honom. Patrick börjar gråta och pekar mot boken, Emil skriker nej och säger att han hade boken först och att den är hans. Han fortsätter med att säga att han hade den. Patrick ställer sig upp och börjar dra i boken, Emil puttade honom så han ramlar och går iväg. En av pedagogerna tar tillbaka boken från Emil och förklarar att vi inte puttade eller tar saker från andra varpå Emil börjar spotta mot pedagogen och går sedan därifrån.

När Emil tog boken från Patrick tolkar jag i denna situation att Emil utövade makt genom sin ålder och sitt verbala språk. Emil har mer av det verbala språket än Patrick som inte hade det verbala språket. Patrick visade sitt missnöje genom att skrika, gråta och dra i boken för att försöka få tillbaka den. Emil visade sitt missnöje över Patricks utåtagerande genom att skrika och puttade och sedan gå därifrån. Emil har till viss del det verbala språket men i denna situation är min tolkning att han var utåtagerande för att visa vad han ville men inte kunde säga med ord. När pedagogen kom och tog tillbaka boken från Emil är min tolkning att han blev arg och missnöjd och visade detta genom att spotta. Jag tolkar det som att Emil inte visste vad han skulle säga med ord men att han ville visa sitt missnöje över situationen för pedagogen och få utlopp för sin aggression. Exkludering skedde också genom att det slutade med att ett barn fick boken och den andra motvilligt gick därifrån.

Nästa exempel utspelar sig vid en samling där en pedagog och 8 barn sjunger och gestaltar sången om de balanserade elefanterna.

Exempel 6

Pedagogen lägger fram en lång tråd på mattan och ber Anja (2,8) att ställa på tråden och bli den första elefanten. När första versen är slut får Anja välja en kompis som ska bli nästa elefant, hon väljer Stella (2,5). De fortsätter att sjunga och när andra versen är slut får Stella välja en ny kompis att bli elefant, hon väljer Mattias (2,9) år. Under tiden som de sjunger sitter Patrick (1,11) och tittar på de andra barnen och sedan ner på sina händer och sedan tillbaka på de andra barnen och pedagogen som sjunger. Mattias väljer Sebastian (3,8) att bli nästa elefant. Emil (3,4) kommer fram till samlingsmattan och springer fram till tråden och ställer sig, pedagogen tar bort Emil och säger att han får vänta. När det är Sebastians tur att välja väljer han Emil och han får då komma tillbaka till tråden och ställa sig, Emil blir den sista elefanten som får ställa sig på tråden. Pedagogen frågar om barnen vet vad som händer härnäst varpå barnen svarar att elefanterna ramlar. Pedagogen och barnen sjunger den sista

versen i sången och Patrick springer och ställer sig i slutet på tråden, den andra pedagogen tar då bort honom och sätter honom på mattan igen. I slutet av sången ramlar alla elefanterna utom Sebastian. ”inte jag, säger Sebastian” varpå pedagogen svarar med ett leende att alla elefanter ramlar. Sebastian ”- inte jag, för jag har sugproppar.” Sebastian och pedagogen skrattar medan de avslutar leken och lägger undan tråden.

I denna situation är leken styrd till största del både av pedagogen men också utav att leken och sången är färdigskrivna redan från början. Genom detta är min tolkning att inkluderingen sker automatiskt då det är pedagogen som väljer att det ska komma nya elefanter efter varje vers. En annan möjlig tolkning är att det även skedde exkludering i situationen då endast 5 barn fick vara elefanter och ställa sig på tråden. I observationen synliggörs tydligt hur flera av barnen vill vara delaktiga i leken och ställer sig på tråden, men då det är sången som avgör hur många och när barnen får ställa sig på tråden tas barnen ifrån den möjligheten att själva välja över sitt deltagande i leken. I observationen synliggörs också hur Patrick tittar på barnen som sjunger och sedan tittar ner på sina händer och tillbaka på de sjungande barnen. En möjlig tolkning är att han inte har det verbala språket och därför får ett delat fokus men att han visar ett intresse för samlingen då han sitter kvar och när han väljer att gå fram och ställa sig på tråden för att bli delaktig i leken. En annan möjlig tolkning är att barnen även i de styrda lekarna vill kunna bestämma. Detta visas tydligt i slutet av situationen när alla elefanterna ramlar utom Sebastian som säger ”- inte jag, för jag har sugproppar.” Barnen är även här medvetna om sin rätt att bestämma över sitt deltagande och valde att utnyttja detta även i den styrda leken.

Fria lekar

De allmänna tendenserna inom den fria leken är att barnens lekar utvecklas och ändras med jämna mellanrum. I de fria lekarna visas även att barnen skriver manusen under lekens gång, allting är inte förbestämt och kan ändras plötsligt. De visar också att leken kan pågå under en längre tid men att rollerna och innehållet är föränderligt. Detta påvisas bland annat i det första exemplet. Situationen utspelar sig inne på avdelningen i ett stort öppet rum där även diskbänken finns.

Exempel 7

Sebastian (3,8) och Tom (3,3) leker poliser. Under leken blir de törstiga och går och hämtar sina vattenflaskor på diskbänken. De tar med sina vattenflaskor och går runt i rummet varpå jag ger som förslag att de kan ställa sina vattenflaskor på diskbänken och använda den som ett personalrum för poliser. Barnen går fram till personalrummet(diskbänken) och säger att de måste dricka lite kaffe innan de fortsätter att arbeta. Barnen kommer efter kaffepausen på att poliser behöver polisdräkter och går fram till avdelningens kostymer som hänger på väggen. Avdelningen har en polisdräkt och en polishatt. Sebastian väljer att ta på sig hatten och säger att Tom får ha dräkten. Efter att de har tagit på sig polisdräkterna går de återigen till personalrummet och tar en kaffepaus. Sebastian går fram till Mattias (2,9) och säger att du är tjuven, Mattias börjar jaga Sebastian och säger nej du är tjuven. Leken vänder då Sebastian går fram till sin poliskollega Tom och säger du är tjuven. Tom säger ifrån och efter en kort stund går Tom, Sebastian och Mattias fram till de två grindarna på avdelningen. Tom

och Sebastian stänger då in Mattias och Marcus (2,9) bakom grindarna och säger att nu är ni fast i fängelset. Poliserna går därifrån och fortsätter sin lek med mysteriet av en försvunnen kakburk på avdelningen.

Min tolkning utifrån begreppen inkludering och språk är att skaparna av leken, i detta fall Sebastian och Tom, inkluderar flera barn i leken för att utöka sin bredd i leken. Jag tolkar att barnen utgår ifrån tidigare kunskaper i sin lek då de själva är poliser och kallar de andra barnen för tjuvar och sätter de sedan i fängelset. De återvänder även till personalrummet under ett flertal gånger för att dricka kaffe. Om vi utgår ifrån begreppet språk tolkar jag att språket har stor betydelse i denna situation. Alla deltagarna utom Marcus hade det verbala språket, i denna situation var han en passiv deltagare medan de andra var aktiva skapare. Lekens deltagare bytte roller under en kort period under ett flertal gånger vilket jag tolkar som något som är lättare i de fria lekarna gentemot en styrd lek eller i en styrd miljö. Jag tolkar en inkludering i leken då Sebastian valde att dela med sig av rekvisitan och ta en del till sig själv och en annan till sin poliskollega i leken. Jag tolkar också att Sebastian visade en förståelse för respekt till andra barn genom att dela med sig istället för att ta hela dräkten för sig själv. Båda var redan inkluderade i leken då de var skaparna men jag tolkar att Tom fick en större betydelse och bekräftelse i leken genom att få en del av polis rekvisitan.

Mitt nästa exempel utspelar sig i en situation på samlingsmattan. Ett barn har bett en pedagog att ta fram bockarna bruse lådan ur skåpet, den innehåller, tre bockar i olika storlekar, ett troll, en tågbanebro, ett tygstycke som representerar gräs och ett tygstycke som representerar vatten. När barnet kommer fram till samlingsmattan med lådan kommer ytterligare fem barn och sätter sig.

Exempel 8

Mattias (2,9), Sebastian (3,8), Marcus (2,9) Fanny (1,7), Colin (2,3) och Sandra (2,7) sätter sig på samlingsmattan och öppnar bockarna bruse lådan. Jag sätter mig bredvid Colin och ska hjälpa de att sätta upp alla delar. Jag börjar att placera ut gräset, vattnet och bron. Sebastian tar upp en av bockarna och säger nej så ska den inte vara, vattnet ska vara under bron och bron ska vara på gräset. Sandra sitter bredvid och sjunger på bockarna brusens sång. Jag försökte placera ut sakerna på rätt plats när Sebastian kom fram och visade hur det skulle vara. Mattias och Fanny går iväg och nu börjar Sebastian, Marcus, Colin och Sandra lägga ner sakerna i lådan igen. När de är klara lämnar Sebastian och Marcus samlingsmattan. Efter en kort stund börjar Colin och Sandra att återigen plocka ur sakerna ur lådan och sätter upp alla saker själva. Sandra börjar sjunga igen medan hon tar upp trollet. Colin håller nu i två bockar och går över bron och stampar och hoppar. Sandra lägger tillbaka trollet under bron och Colin går över med alla bockarna. Strax därefter slutar de leka och lägger återigen sakerna i lådan.

Min tolkning utifrån begreppet inkludering är att det sker tydligt i början av leken då Colin var den som hämtade lådan ur skåpet och tillät de fem andra barnen att sitta med honom på mattan. Inkluderingen skedde också genom att barnen tog del av sakerna och den tillhörande sången. Genom att sjunga sången tolkar jag att Sandra blev delaktig och inkluderad på ett annat sätt en Sebastian som höll i bocken. Colin kunde tagit tillbaka bocken som är en fysisk

sak men han kunde inte ha tagit tillbaka Sandras sång. Sebastian berättar och visar hur rekvisitan ska vara och när det är färdigt börjar barnen att plocka ihop sakerna och lämnar mattan. Colin och Sandra plockar i ordningen sakerna igen när de andra barnen har gått. Min tolkning är att de ville leka och sjunga om bockarna bruse men att det var för många barn närvarande i situationen. En annan möjlig tolkning skulle kunna vara att de ville plocka i sakerna i lådan igen och sedan plocka fram och ordna allting själva. Utifrån begreppet språk kan det i denna situation tolkas på två olika sätt. Första tolkningen är att den har stor betydelse då Sandra har det verbala språket och kan sjunga sången till handlingen av berättelsen. Den andra tolkningen är att språket inte har en stor betydelse då Colin inte har en större del av det verbala språket. Colin är istället delaktig genom att gestikulera och dramatisera berättelsen genom rekvisitan. Sandra och Colin har i denna situation ett ömsesidigt samspel och väljer att påbörja och avsluta leken tillsammans.

Sammanfattning

Utifrån de två forskningsfrågorna, på vilket sätt synliggörs inkludering och exkludering i barns lek och på vilka sätt påverkar barns språkkunskaper interaktionen i leken visar resultatet att inkludering och exkludering sker på olika sätt, bland annat genom det verbala och icke verbala språket, de sker också medvetet och omedvetet i barnens lekar. Barnen visar i många fall sitt samtycke eller misstycke till att andra barn går in i deras lek. Inkludering sker också via roller i de olika lekarna, om skaparna av leken anser att det behövs en ny karaktär eller individ i leken bjuder de in andra barn att delta. Exkludering sker utefter ålder, språkliga kunskaper och utefter skaparnas vilja. Den kan också ske utifrån lekens innehåll och deltagarnas handlingar. Resultatet visar både situationer där det verbala språket har stor betydelse såväl som situationer där det verbala språket nästan inte har någon betydelse. Det verbala språket används många gånger för att visa ett missnöje eller för att utveckla lekens innehåll. Det icke-verbala språket såsom kroppsrörelser, fysiska handlingar såsom puttas, känslor mm kan många gånger visa barns intentioner utan att prata. Genom att barn bland annat drar i sakerna de vill ha eller plockar ihop sina leksaker och går iväg visar de på flera olika sätt vad de vill och inte vill.

Diskussion

I diskussionen behandlas och diskuteras resultatet utifrån fem rubriker: *barnens rätt, maktpositioner, en avsaknad av det verbala språket, exkludering* och *fantasilekar och fantasileksaker*. Resultatet diskuteras och återkopplar även till den tidigare forskningen.

Barnens rätt

I studien synliggörs tydligt att barn är medvetna om sin egen rätt till sin lek. Det visas bland annat genom att barnen i fråga har makten att bestämma över vem som får vara med och innehållet i leken. Något som kan vara svårt att avgöra är när man som pedagog ska gå in i leken och bestämma att ett annat barn ska få delta. En viktig del i verksamheten är att låta barnen själva bestämma över sitt deltagande och sin lek samtidigt som vi ska sträva efter att varje barn får känna delaktighet och inkludering. I studiens resultat synliggörs hur barn refererar till sig själva som vuxna och genom detta kan man tolka att de får en ny maktposition. Något som tydliggörs är att barnen är uppmärksamma på vad och hur vi vuxna gör. Inkluderingen skedde både begränsat och obegränsat. Begränsad inkludering kan beskrivas som att inkludering sker till en viss gräns ex: Barnen tillåter nya deltagare i leken endast om de är med på skaparnas villkor, medan obegränsad inkludering kan ses som att barnen är delaktiga genom hela lek-processen från start till slut. Ghafouri och Wien (2005) beskrev lekens regler som något alla deltagare måste följa. De menade att lekens regler kunde innebära att man måste ha förkunskaper om lekens innehåll/ämne, att följa specifika karaktärers uttryck eller röstläge och position i leken.

Maktpositioner

I studien synliggörs det att skaparna av leken har störst makt och kan då tolkas ha mer rätt till leken och dess handling. I resultatet synliggörs den fria leken. Där kan man tolka barnen som manusförfattare. Situationen där leken hade poliser som utgångspunkten men där den utvecklades mer och mer ju längre leken fortskred. Vi kan här tolka hur den fria leken påverkar barnen och deras intressen och samspel med varandra, detta är även något som

Moeller (2005) förespråkar. Hon menar att delaktigheten och bestämmandet i leken skapar ett engagemang och en motivation hos barnen, detta synliggörs även i studiens resultat.

En avsaknad av det verbala språket

Inkludering och *exkludering* synliggörs på flera olika sätt i studiens resultat. *Inkludering* sker bl.a genom ömsesidiga intressen, förkunskaper inom olika ämnen, genom det verbala språket och genom att visa med kroppen. Studiens resultat visar också på olika sätt att inkludera varandra på och dessa kan användas som ett sätt att synliggöra inkluderingen i barns lek. *Exkluderingen* var både verbal och fysisk. Barnen som hade det verbala språket valde många gånger att använda det för att visa sitt missnöje. Barnen som inte hade det verbala språket använde sig av den fysiska kroppen genom att puttats, dra i sakerna, spottas och ställa sig i vägen. Mina erfarenheter är att barn som är fysiska ofta kan få en stämpel som bråkstakar. Detta är något jag anser vara problematiskt då andra barn kan ta fasta på denna stämpel och utmärka barnet i fråga som bråkig och taskig. En viktig del av studien är att titta på hur barnen gör när de blir fysiska och i vilka situationer. Min tolkning är att barn utan det verbala språket kan känna sig missförstådda och bli frustrerade. Det är viktigt att problematisera barns utåtagerande och reflektera över varför det händer och vad de vill uttrycka. I observationerna har jag uppmärksammat att i situationer där barn har puttats och spottats mm har det funnits en avsaknad av det verbala språket. Många gånger har man kunnat tolka att barnen i fråga har velat prata och förklara men inte kunnat och då tagit till det fysiska som ett sätt att visa sitt missnöje på. Detta är en viktig aspekt när vi observerar hur de yngre barnen utan talspråk agerar och handlar i de sociala samspelet. Kroppsspråkets betydelse är något som Loekken (2008) lyfter fram och hon menar att de yngre barnen använder sig av kroppsspråket för att uttrycka sig och kommunicera. Genom att vara uppmärksamma på barns blickar och kroppsspråk kan pedagogerna observera och reflektera över nya sätt att förstå de yngre barnen.

Exkludering

Om vi tittar på begreppet *exkludering* kan man se i de allmänna tendenserna av resultatet att barnen som exkluderar väljer att flytta på den som inkräktar istället för att flytta sig själva eller sin lek till en ny plats. Dessa tendenser anser jag vara intressanta då Ghafouri och Wien (2005) menar att barn brukar undvika konfrontation genom att ignorera den som inkräktar i leken eller genom att byta plats för leken och genom att ändra språket i leken. Dessa metoder är inte något jag har sett i mina observationer, individerna i mina observationer väljer att uppmärksamma och stöta bort den som inte blir inbjuden i leken. Att stöta bort de andra barnen genom det verbala språket eller kroppsspråket gör att barnen i fråga visar sitt missnöje och sina intentioner. Om vi utgår ifrån ett exempel av observationerna anser jag att pedagogen i fråga skapar exkludering och min tanke är att den hade kunnat undvikas. Pedagogen och sången i fråga var de som hade makten under samlingen och därmed hade de makten att *inkludera* och *exkludera*. Sången var de balanserade elefanterna och utgår ifrån att man först sjunger om en balanserande elefant som i slutet av versen går och hämtar en till elefant. Vers två innefattar då två elefanter som sedan går och hämtar den tredje osv. Pedagogen valde att avsluta sången efter att det stod fem stycken elefanter på tråden trots att flera barn hade visat intresse och försökt att delta genom att gå upp och ställa sig i ledet av elefanter. Min

tolkning är att sången hade kunnat fortsatt tills alla barn stod på tråden för att undvika exkludering i samlingen. Ghafouri och Wien (2005) lyfte fram att leka inom lekens regler och menade att reglerna kunde finnas i olika former bl.a genom olika karaktärer eller rörelsemönster. Detta är något som kan kopplas till denna situation då det var lekens regler som bestämde hur många elefanter och vem som fick ställa sig på tråden. Min tolkning är att man bör ta vara på barnens engagemang i leken och i denna situation tänja på lekens regler.

Fantasilekar och fantasileksaker

Moeller (2005) beskrev i sin studie att barn med fantasileksaker såsom utklädningskläder mm hade mer fantasi än barn med exempelvis lego. Detta synliggörs tydligt i min studie i exempel 1 och 7. I det första exemplet börjar det med en sagostund som blir till en riddarlek. Riddarleken är en fri lek där manuset skrivs allteftersom leken fortskrider. Den börjar med två riddare som sedan blir tre, leken förvandlas då ett fjärde barn blir en fiende till riddarna och leken avslutas med barn som har bytt plats och roller. Fantasileksakers påverkan på leken synliggörs även tydligt i exempel 7 där två barn leker poliser. Barnen i fråga använder sina vattenflaskor som står på diskbänken och väljer att kalla vattnet för kaffe och diskbänken för personalrum. Här är en möjlig tolkning att barnens egna erfarenheter och föreställningar låg till grund för leken. Även i denna lek skriver barnen manuset under lekens gång då de plötsligt inkluderar andra barn i leken genom att kalla de tjuvar och jagar de för att sätta de i fängelse. Min tolkning är att barnen visar sina kunskaper genom leken, exempelvis: barnen är poliser, poliser har ett personalrum där de dricker kaffe och när de inte gör det jagar de tjuvar och alla tjuvar sätts i fängelse. Detta anser jag är intressant att ta vara på för att senare kunna utveckla barns kunskaper i olika ämnen och intressen som visar sig genom leken.

Slutsats

Det är viktigt att uppmärksamma barns signaler och handlingar. Många gånger kan det förstås som att barnens handlingar har dolda intentioner. Barnen försöker många gånger att hitta alternativa vägar till kommunikation och det är viktigt att vi som pedagoger är närvarande för att vägleda barnen i dessa försök att hitta sätt att kommunicera på. Genom att vara aktiv och närvarande i barns sociala samspel har vi möjlighet att vägleda de och hjälpa de att finna alternativa sätt att visa sina intentioner på. Det kan ses som extra viktigt för de barnen som inte har det verbala språket och inte kan tala om vad de vill och inte vill.

Förslag till vidare forskning

Något jag fann intressant i min studie var hur barns förkunskaper påverkades lekens innehåll. Därför skulle en möjlighet till vidare forskning vara att undersöka hur barn leker och hur deras förkunskaper påverkar leken, vilka kunskaper som visas och vilka som saknas. Något man också skulle kunna utgå ifrån är barnens lek, genom att först ta reda på vilka förekommande teman och innehåll lekarna har för att sedan ge barnen redskap att utveckla sina kunskaper och förståelser.

Referenslista

Ahrne Göran & Svensson Peter (red.) (2015) Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen. I Arhne Göran & Svensson peter (red.) Handbok i kvalitativa metoder (s.8-17). Stockholm: Liber AB

Brodin, Marianne & Hylander Ingrid (1997). Att bli sig själv: Daniel Sterns teori i förskolans vardag. Stockholm: Liber AB

Björn Nilsson (2005) Samspel i grupp. Lund: Studentlitteratur.

Eidevald, Christian (2013). -Hallå, hur gör man?: systematiska analyser för utvärdering och utveckling i förskolan. Stockholm: Liber AB

Engdahl, Ingrid (2011a). Toddler interaction during play in the swedish pre-school. Early child development and care. 181(10). 1421-1439 Tillgänglig: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03004430.2010.533269>

Engdahl, Ingrid (2011b). Toddlers as social actors in the swedish pre-school. (doktorsavhandling) Stockholm: Stockholms universitet Tillgänglig: <http://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:391762/FULLTEXT01.pdf>

Fanger, Suzanne, Marie, Frankel, Ann, Leslie & Hazen Nancy (2012) peer exclusion in preschool children's play: Naturalistic Observations in a playground setting. Merrill Palmer Quarterly, 8 (2) 224-254 tillgänglig: http://resolver.ebscohost.com.ezproxy.server.hv.se/openurl?ctx_ver=Z39.88-2004&ctx_enc=info%3aofi%2fenc%3aUTF-8&rft_id=info%3asid%2fProQ%3aeric&rft_val_fmt=info%3aofi%2ffmt%3akev%3amtx%3ajournal&rft.genre=article&rft.jtitle=Merrill-Palmer+Quarterly%3a+Journal+of+Developmental+Psychology&rft.atitle=Peer+Exclusion+in+Preschool+Children%27s+Play%3a+Naturalistic+Observations+in+a+Playground+Setting&rft.au=Fanger%2c+Suzanne+Marie%3bFrankel%2c+Leslie+Ann%3bHazen%2c+Nancy&rft.aulast=Fanger&rft.aufirst=Suzanne&rft.date=2012-04-01&rft.volume=58&rft.issue=2&rft.spage=&rft.isbn=&rft.btitle=&rft.title=Merrill-Palmer+Quarterly%3a+Journal+of+Developmental+Psychology&rft.issn=0272930X&rft_id=info%3adoi%2f&site=ftf-live

Farveh ghafouri & Carol Anne Wien (2005) "Give us a privacy": Pland and Sociela Literacy in Young Children, Journal of reasearch in childhood education, 19:4, 279-291, DOI: 10.1080/0256854050959507, <http://dx.doi.org/10.1080/02568540509595071>

H.Sträng Monica & Persson Siv (2003) små barns stigar i omvärlden. Lund: Studentlitteratur

Hjalmarsson, Maria (red.) (2014). Enkäter till förskollärare. I Förskollärarens metod och vetenskapsteori .(s.157-165) 1 uppl. Stockholm: Liber.

Hultén, Eva-Lotta (2013). Inkludering är gemenskap. 360, (1). Hämtad 06-06-17 Tillgänglig: <http://www.skolporten.se/app/uploads/2013/01/Inkludering-artik1+2-12013.pdf>

Inkludering (2017). I nationalencyklopedin. Hämtad 06-06-17 från <http://www.ne.se.ezproxy.server.hv.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/inkludera>

Johansson, Eva (2001). Etik i små barns värld: Om värden och normer bland de yngsta barnen i förskolan. Acta universitatis gothoburgensis. Göteborg: Vasastadens Bokbinderi AB

Johansson, Eva (2011). Möten för lärare: pedagogisk verksamhet för de yngsta barnen i förskolan (2., rev. uppl.) Stockholm: skolverket.

Johansson Eva & Pramling Samuelsson Ingrid (2007). "Att lära är nästan som att leka": lek och lärande i förskola och skola. Stockholm: Liber.

Jonsdottir, Fanny (2007). Barns kamratrelationer i förskolan: samhörighet, tillhörighet, vänskap, utanförskap. Malmö Studies in Educational Sciences. Tillgänglig: <http://hdl.handle.net/2043/4984>

Kommunikation (2017). I nationalencyklopedin. Hämtad 06-06-17 från <http://www.ne.se.ezproxy.server.hv.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/kommunikation>

Larsson, Staffan (2005). Om kvalitet i kvalitativa studier. Nordisk Pedagogik, 25(1), 16-35 Tillgänglig: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:245080/FULLTEXT01.pdf>

Lek (2017). I nationalencyklopedin. Hämtad 06-06-17 från <http://www.ne.se.ezproxy.server.hv.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/lek>

Lindahl, Marita (2006) Vårda-vägleda-lära: effektstudie av ett interventionsprogram för pedagoger lärande i förskolemiljö. Acta universitatis gothoburgensis

Loekken, Gunvor (2008). Toddlerkultur: om ett och tvååringars sociala umgänge i förskolan. Lund: studentlitteratur.

Löfdahl, Annica, Hjalmarsson, Maria & Franzén, Karin (red.) (2014). Att rapportera sin undersökning. I Förskollärarens metod och vetenskapsteori. (s. 174-185) 1 uppl. Stockholm: Liber

Monteira F Sabela, Jiménez Alexandre och Pilar maria (2016). The practice of using evidence in kindergarten: the role of purposeful observation. Journal of research in science teaching. 53(8). 1232-1258.

Myck-Wayne, J. (2010). In defense of play: Beginning the dialog about the power of play. Young Exceptional Children, 13(4), 14-23. Retrieved from <http://ezproxy.server.hv.se/login?url=http://search.proquest.com/docview/757168866?accountid=14825>

Niss, Gunilla och Söderström, Anna-karin (2006) Små barn i förskolan: den viktiga vardagen och läroplanen. (2:a) upplagan. Lund: studentlitteratur AB

Papi, Kari (2001). Social kompetens i förskolan-att bygga broar mellan teori och praktik. Stockholm: Liber AB

Signe Juhl Moeller (2015), Imagination, playfulness, and creativity in children's play with different toys. American Journal of play. 7(3) 322-346

Skolverket. (2016). Läroplan för förskolan LPFÖ 98. (Ny, rev. Utg.). Stockholm: Skolverket.

Språk (2017). I nationalencyklopedin. Hämtad 06-06-17 från <http://www.ne.se.ezproxy.server.hv.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/språk>

Tellgren, Britt (2004). Förskolan som mötesplats: barns strategier för tillträden och uteslutningar i lek och samtal. Licentiatavhandlingar vid Pedagogiska institutionen, Örebro universitet, tillgänglig: <http://oru.diva-portal.org/smash/get/diva2:134736/FULLTEXT01.pdf>

Unicef (2017), Barnkonventionen. Hämtad: 2017-05-19 från: <https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten#full>

Vetenskapsrådet (2002) Forskningsetiska principer: inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. Vetenskapsrådet, Elanders Gotab.

Wehner-Godeé(2013). Lyssnandets och seendets villkor: pedagogisk dokumentation. (2:a) upplagan. Stockholm: Liber AB

Bilaga 1

Missivbrev

Hej, mitt namn är Elin Larsson och jag studerar till förskollärare på Högskolan Väst i Trollhättan. Jag skriver just nu mitt examensarbete där fokus ska ligga på leken i förskolans verksamhet. Mitt syfte är att synliggöra vad som sker i interaktioner mellan barn, i detta fall genom lek. Jag ska undersöka detta genom ett antal observationer som jag senare ska granska och reflektera över bl.a. genom frågor som vad händer, varför händer det, vad kan jag avläsa i denna situation, hur bemöter barnet i fråga denna händelse mm. Observationerna kommer att ske på förskolan, de kan ske både inomhus och utomhus där tillfälle ges. Observationerna dokumenteras på tre olika sätt: genom att lyssna och skriva, genom ljudinspelning och i vissa fall genom film. Ljudinspelning och filmning sker som ett kompletterande hjälpmedel för att synliggöra fler delar av situationen som är lätta att missa om jag enbart skulle lyssna och skriva.

Vänligen hör av er om ert barn får lov att delta i dessa observationer. Barnen har rätt att säga nej om de inte skulle vilja när tillfället uppkommer, namn på deltagande barn kommer att ske konfidentiellt vilket innebär att ingen kan urskilja vilka barn som är delaktiga i de olika observationerna. Materialet kommer endast att ses av mig själv och mina kollegor på avdelningen samt diskuteras med min handledare. Resultatet av observationerna kommer att användas till mitt examensarbete. För vidare frågor vänligen kontakta mig. Om ni är intresserade av att få ta del av min uppsats får ni gärna meddela mig det så kommer jag att vidarebefordra arbetet till er när det är klart.

Tack på förhand, Elin.

Kontaktuppgifter:

0761-884249

eliinlarsson95@hotmail.com

Handledare:

Ingrid Granbom

Ingrid.granbom@hv.se

Får ditt barn delta i observationerna?

Ja

Nej

Vårdnadshavarens underskrift: